

TEME

**GRAČANIČKI
GLASNIK**
časopis za kulturnu
historiju

Broj 40, godina XX
novembar, 2015.
[str. 7-16]

© Monos 2015

Dejtonski mirovni sporazum i period tranzicije

U povodu 20. godišnjice potpisivanja

**Fikret Muslimović, general-
major u penziji**

Osvrćući se na osnovne karakteristike Dejtonskog mirovnog sporazuma, autor naglašava njegova temeljna postignuća: zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini, te potvrdu teritorijalnog integriteta i državnog suvereniteta ove zemlje, ukazujući ujedno i na neke od brojnih pravnih anomalija i paradoksa, proisteklih iz okolnosti u kojima je sporazum sklopljen. Promatrajući Dejtonski mirovni sporazum kao ishod rata, može se zaključiti da je njegovo sklapanje označilo poraz agresorskih politika, usmjerenih ka uništenju i podjeli Bosne i Hercegovine, ali je ujedno bilo i potvrda uspjeha odbrambenih snaga, jer je njime postignut njihov temeljni ratni cilj: očuvanje države i njenog teritorijalnog integriteta. Ipak, nedostaci i anomalije Dejtonskog mirovnog sporazuma, osobito jake ovlasti entiteta i brojne mogućnosti blokade i dalje se koriste od nosilaca agresorskih politika, čime se blokira punu provedba sporazuma, te usporavaju nužne ustavne i druge reforme. Pri time posebnu opasnost imaju sredstva, sadržaji i metode iz domena specijalnog rata (koji uključuje plansko lobiranje, propagandu, diplomatiju, obavještajno kombiniranje, itd.), čega probosanske snage trebaju biti svjesne i na šta mogu odgovarati samo legalnim, demokratskim sredstvima i metodama.

Ključne riječi: Dejtonski mirovni sporazum; Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini; Dejton; Dayton; Bosna i Hercegovina; agresija na Bosnu i Hercegovinu; zaraćene strane; agresori; snage odbrane; anomalije; specijalni rat; "specijalni mir".

TEME

1. Karakteristike Dejtonskog sporazuma

“Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini” parafiran je u Dejtonu 21. 11. 1995. godine, a zvanično potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine. To je bila osnova da Predsjedništvo R BiH, 22. decembra 1995. godine, donese “*Odluku o ukidanju ratnog stanja*” koje je uvedeno 20. juna 1992. godine. Ukinuta je i “*Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti*”, od 08. aprila 1992. godine. Državnim organima je naloženo da realiziraju odredbe “*Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini*”. Predsjedništvo R BiH je o tome obavijestilo Savjet sigurnosti Ujedinjenih nacija.

Dejtonski sporazum su potpisali predsjednici država koje su od 1992. – 1995. godine bile zaraćene strane: Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija. Svjedoci Sporazuma su bili predsjednici Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Savezne Republike Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, Francuske Republike i predstavnik Evropske unije. Oni su svojim potpisima pokazali da je rat u BiH bio međunarodni sukob, a ne građanski rat, kako to ističu sljedbenici agresorskih politika, iskrivljeno predstavljajući karakter rata u BiH. Da je to bio građanski rat, znači unutarnji, a ne međunarodni sukob, na Dejtonski sporazum se ne bi trebali potpisivati predsjednici i vrhovni komandanti oružanih snaga Republike Hrvatske, Franjo Tuđman, i Savezne Republike Jugoslavije, Slobodan Milošević.

Osnova Dejtonskog sporazuma bio je plan Kontakt grupe, od jula 1994. godine i principi koji su dogovoreni u Njujorku 26. 09. 1995. godine, kada je legitimirana tadašnja paradržavna tvorevina Republika Srpska. Prema planu Kontakt grupe, 49% teritorije BiH trebalo je pripasti Federaciji BiH, 3% Sarajevu, sa posebnim statusom i 48% Republici Srpskoj. Kontakt grupa je tra-

žila da teritorijalna organizacija BiH bude na multietničkim osnovama i da 13 gradova sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom uđu u sastav Federacije BiH.¹ Srpska strana je odbijala plan Kontakt grupe, zbog čega je NATO, krajem augusta i početkom septembra 1995. godine, bombardirao položaje srpsko-crnogorske vojske. Hrvatska vojska je izvela operaciju “*Oluja*”, kojom je uništena paradržavna tvorevina Republika Srpska Krajina u Hrvatskoj. Armija R BiH je oslobodila veći dio teritorije Bosanske Krajine i deblokirala regiju Bihaća.

U tim uslovima, 1. novembra 1995. godine, u Dejtonu je započela Mirovna konferencija, čiji je rezultat “*Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*”.

Značaj Dejtonskog sporazuma ogleda se naročito u dva aspekta: (1) zaustavljen je rat i (2) potvrđen teritorijalni integritet i suverenitet države Bosne i Hercegovine.

Nepriznavanje države Bosne i Hercegovine od strane njenih susjeda – Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske bio je ključni problem u krizi nastaloj kroz proces disolucije SFRJ.² Dejtonskim sporazumom, taj problem je riješen, jer su se zaraćene strane, potpisnice (BiH, SRJ i Hrvatska), uz prestanak oružanih neprijateljstava, obavezale da će “*poštovati suverenu jednakost jedna druge*”.³ Savezna Republika Jugoslavija i Republika Hrvatska su se obavezale da će poštovati teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u njenim

1 Po planu Kontakt grupe, slijedeći gradovi su trebali ući u sastav Federacije, a bili su pod kontrolom agresora: Bosanska Krupa, Sanski Most, Bosanski Brod, Derventa, Odžak, Bosanski Šamac, Brčko, Višegrad, Doboj, Jajce, Donji Vakuf, Ljubija i Kupres; po planu Kontakt grupe, u sastavu Republike Srpske trebali su ostati: Prijedor, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanski Petrovac, Modriča, Kotor Varoš, Bijeljina, Zvornik, Vlasenica, Bratunac, Rogatica, Gacko, Janja, Koraj, Kotorско i Čelić.

2 Hrvatska je formalno priznala državu BiH, ali je stvarno, raznim sredstvima i metodama, pa i ratom djelovala protiv opstanka države BiH

3 Član 1. Općeg okvirnog sporazuma

međunarodnim granicama.⁴ Priznavanje države BiH od strane njenih susjeda, upravo u procesu disolucije SFRJ, važna je historijska činjenica kao rezultat snaga odbrane od oružane agresije.

Predmet Dejtonskog sporazuma bilo je stanje u Bosni i Hercegovini. Strane su se obavezale da **“što je prije moguće”** osiguraju *“normalne uslove života u Bosni i Hercegovini”*.⁵ To je, ustvari, priznanje da su države SR Jugoslavija i Hrvatska odgovorne za uzroke rata i krizno stanje, pa su zbog toga Dejtonskim sporazumom prihvatile obavezu da osiguraju *“normalne uslove života u Bosni i Hercegovini”*. To je, praktički, značilo oduzimanje od oružanih neprijateljstava i uputu predstavnicima bosanskih Srba i bosanskih Hrvata da, zajedno sa predstavnicima Bošnjaka i ostalih građana, grade državu BiH. Prihvaćen je mandat snaga NATO za implementaciju Dejtonskog sporazuma (IFOR). Za realizaciju njihovog mandata, bitno je što su države Savezna Republika Jugoslavija i Republika Hrvatska, isto kao i Bosna i Hercegovina, dale garanciju da entiteti u BiH neće ni pod kakvim uslovima koristiti silu protiv drugog entiteta. Dobivene garancije za BiH, u tom pogledu, od strane susjeda, također, potvrđuju međunarodni karakter rata u BiH. Snage IFOR su ovlašćene da u slučaju potrebe primjenjuju silu kako bi se osigurao potpun prekid oružanih neprijateljstava.⁶ Sve strane snage, bez obzira pod čijom su kontrolom, morale su napustiti teritoriju BiH, a vojne i policijske snage koje tu ostanu *“moraju djelovati konzistentno sa teritorijalnim integritetom, suverenitetom i političkom nezavisnošću Bosne i Hercegovine”*.⁷ Ovim se naglašava da je zaštita države BiH osnovna politička vrijednost koju treba osigurati kroz

proces implementacije Dejtonskog sporazuma. Sa stajališta kontinuiteta i potvrđivanja državnosti BiH, to je od naročitog historijskog i političkog značaja.

Dobijene su garancije u pogledu slobode kretanja. Posebno su tretirani uslovi kretanja od Sarajeva do Goražda. Strane su se složile da se izgradi cesta na takozvanom goraždanском koridoru.⁸ Dejtonskim sporazumom su naglašene obaveze regionalne stabilizacije, posebno u pogledu kontrole naoružanja i drugih vojnih efekta, kao i u pogledu poduzimanja raznih vojnih mjera u cilju izgradnje povjerenja. Države BiH, SRJ i Hrvatska, te entiteti Bosne i Hercegovine – Federacija BiH i Republika Srpska su se obavezali na poštivanje međunarodnih normi u pogledu kontrole naoružanja. U vezi s tim, prihvaćen je mandat Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (*Organization for Security and Co-operation in Europe* – OSCE).⁹ Tako je Bosna i Hercegovina u vojnim pitanjima postala činilac saradnje i sigurnosti, što je od izuzetnog značaja za ispoljavanje **i jačanje njene državnosti**.

Između entiteta, unutar BiH nema granica, ali je po karti određena *“međuentitetska linija razgraničenja”*. Ta linija nije u cjelini podudarna sa ratnim linijama borbenog razdvajanja, jer su značajne teritorije pod ratnom kontrolom agresorske strane ušle u sastav entiteta Federacije BiH, čime je izbalansiran odnos 51% teritorije u sastavu entiteta F BiH i 49% teritorije u sastavu entiteta Republike Srpske. Pri tome je ostalo neriješeno pitanje područja Brčkog. Za to pitanje Dejtonskim sporazumom je predviđena *“Arbitraža za područje Brčkog”*.¹⁰ Regulirana su pitanja demokratskih izbora s ciljem da se uspostave institucije po novom, dejtonskom Ustavu BiH. Za izbore OSCE je dobila ulogu orga-

4 Član 1. i član 10. Općeg okvirnog sporazuma.

5 Član I, Aneks 1A – Sporazum o vojnim aspektima Mirovnog sporazuma

6 Član I, Aneks 1A – Sporazum o vojnim aspektima Mirovnog sporazuma

7 Član III, Aneks 1A – Sporazum o vojnim aspektima Mirovnog sporazuma

8 Član IV, Aneks 1A – Sporazum o vojnim aspektima Mirovnog sporazuma

9 Aneks 1B, Sporazum o regionalnoj stabilizaciji

10 Član I, Član V, Aneks 2, Sporazum o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima

nizatora. Prema Dejtonskom sporazumu, afirmacija državnosti BiH je okvir i osnova za ostvarivanje ljudskih prava i sloboda. Akteri Dejtonskog sporazuma su procijenili da je zaštita ljudskih prava i sloboda najvažniji aspekt mira i uloge političkog sistema u BiH. Strane su prihvatile obavezu da će osigurati *“najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i fundamentalnih sloboda”*.¹¹ Tim pitanjima poklonjena je najveća pažnja u Dejtonskom sporazumu, pa je tim veći apsurd što se nekim njegovim odredbama omogućava **ugrožavanje ljudskih prava i sloboda**. Tako je Dejtonski sporazum postao, istovremeno, instrument zaštite i instrument ugrožavanja ljudskih prava i sloboda. Formirana je Komisija za ljudska prava od dva dijela: Ureda ombudsmena i Doma ljudskih prava.¹² U vezi sa ostvarivanjem ljudskih prava i sloboda, Dejtonskim sporazumom su regulirana pitanja izbjeglica i raseljenih lica. Svima je dato pravo *“da se slobodno vrate u svoje domove”* i da im se *“povrati imovina koja im je oduzeta”*, te da *“dobiju kompenzaciju za svu imovinu koja im se ne može povratiti”*. Strane su se obavezale da će *“osigurati da se izbjeglicama i raseljenim licima dozvoli bezbjedan povratak, bez rizika uznemiravanja, zastrašivanja, progona ili diskriminacije, naročito zbog njihovog etničkog porijekla, vjerskog opredjeljenja ili političkog mišljenja”*. U vezi s tim pitanjima, prihvaćena je vodeća humanitarna uloga UNHCR. Predviđeno je osnivanje Komisije za raseljena lica i izbjeglice.¹³

S obzirom da su u ratnim uslovima kulturna dobra bila naročito ugrožena, ustanovljena je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika.¹⁴

Osnovana je i Komisija o javnim korporacijama. Uloga te Komisije je da djeluje u

oblasti saobraćajne i transportne infrastrukture.¹⁵ S obzirom na posljedice rata, bez rješavanja problema u toj oblasti nije moguće osigurati normalan život, posebno u pogledu funkcioniranja privrede. Odredbe Dejtonskog sporazuma o osnivanju javnih korporacija imaju politički značaj u smislu afirmacije državnosti i teritorijalnog integriteta BiH. Za implementaciju Dejtonskog sporazuma, strane su *“zahtijevale”* imenovanje Visokog predstavnika UN-a koji će nadzirati, kontrolirati i usmjeravati mirovni proces.¹⁶ Pored institucija za implementaciju vojnih (IFOR) i civilnih (Visoki predstavnik) pitanja Dejtonskog sporazuma, prihvaćeno je da na teritoriji BiH djeluju međunarodne policijske snage UN-a (IPTF) koje predvodi Komesar.¹⁷

Dejtonskim Ustavom, osiguran je kontinuitet države, koja je umjesto dotadašnjeg naziva *“Republika Bosna i Hercegovina”* dobila naziv *“Bosna i Hercegovina”*. Ona nastavlja *“svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država ... i sa postojećim međunarodno priznatim granicama”*. Istaknuto je da će Bosna i Hercegovina *“ostati država članica Ujedinjenih nacija”*, sastavljena *“od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske”*, sa glavnim gradom Sarajevom, simbolima kako naknadno odredi Parlamentarna skupština, te sa državljanstvom Bosne i Hercegovine i državljanstvom entiteta.¹⁸

Odredba o državljanstvu entiteta spada u anomaliju Dejtonskog sporazuma, jer se relativizira državni nivo, a entitetima pridaju svojstva države. Iako su dejtonskim Ustavom eksplicitno zagarantirana ljudska prava i fundamentalne slobode, nekim odredbama, kao što je, naprimjer, odredba da se jedan od entiteta naziva *“Republika Srpska”*, implicitno su omogućena raznovrsna kršenja prava

11 Član I, Aneks 6, Sporazum o ljudskim pravima

12 Član II, Član IV, Član VII, Aneks 6, Sporazum o ljudskim pravima

13 Član I, Član II, Član VII, Aneks 7, Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima

14 Član 1., Aneks 8, Sporazum o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika

15 Član I, Aneks 9, Sporazum o osnivanju javnih korporacija Bosne i Hercegovine

16 Član I Član II, Aneks 10, Civilna implementacija Mirovnog sporazuma

17 Aneks 11, Sporazum o međunarodnim policijskim snagama

18 Član I, Aneks 4, Ustav

i sloboda za građane bošnjačke, hrvatske i drugih nacionalnosti kojih ima u BiH. Naziv entiteta “*Republika Srpska*” podrazumijeva i legalizira diskriminaciju, iako je “*nediskriminacija*” eksplicitno zagarantirana.¹⁹ I to je anomalija Dejtonskog sporazuma.

Najviše nedostataka i anomalija sadržano je u odredbama Ustava koje reguliraju nadležnosti institucija države BiH i njenih entiteta. Iz nadležnosti države su izostavljena pitanja odbrane, vojske, policije, sigurnosti građana, obrazovanja na svim nivoima, nauke i kulture, privrede ... Iako su ta pitanja svugdje u svijetu nadležnost države, u Bosni i Hercegovini su stavljena u nadležnost njenih entiteta.

Način izbora i procedure odlučivanja Parlamentarne skupštine BiH onemogućavaju funkcioniranje sistema, a omogućavaju blokade.²⁰ Način izbora i procedure odlučivanja članova Predsjedništva i poslanika Parlamentarne skupštine bitno ograničavaju ljudska prava i fundamentalne slobode. Dejtonski sporazum je protivrječan jer, s jedne strane, načelno štiti ljudska prava i slobode, a sa druge strane ih krši u važnim ustavnim pitanjima gdje se ta načela trebaju primijeniti. Članovima Predsjedništva su date simbolične nadležnosti.²¹ Nejasno i protivrječno je određena njihova nadležnost u pogledu komandovanja i kontrole nad vojnim snagama. Legalizirano je paralelno postojanje dvije vojske – Vojske F BiH i Vojske RS. Pri tome treba imati u vidu probleme u implementaciji Vašingtonskog sporazuma, zbog čega se u BiH održalo i HVO kao posebna vojska. Entitetima je omogućeno da uspostavljaju “*posebne paralelne odnose sa susjednim zemljama*”, što relativizira ulogu institucija države BiH, nadležnih za vanjsku politiku. Sudska vlast na nivou države je oslabljena, a na nivou entiteta ojačana. U pogledu finansiranja, država BiH je ostavljena bez izvornih priho-

da i potpuno ovisna od entitetskih budžeta. Pitanja državnih simbola, carinske i granične službe su ostala neriješena. Ozvaničeno je osnivanje Centralne banke BiH, ali su pitanja državne monete ostala neriješena.

U poratnom periodu, koristeći se pozitivnim stranama Dejtonskog sporazuma, uslijedile su značajne reforme. Država BiH je ojačala. Nije imala, a sada ima: vojsku, obavještajno-sigurnosne institucije, moneu, simbole (grb, zastavu, himnu), jedinstven poreski sistem, slobodu kretanja, sigurnosnu i odbrambenu politiku, ... Blokada reformi uslijedila je aprila 2006. godine, kada je u Parlamentu BiH odbačen paket ustavnih promjena prethodno usaglašenih političkom voljom značajnog dijela lidera sva tri konstitutivna naroda. Bošnjački autoriteti imaju obavezu kritičkog i samokritičkog preispitivanja ukupnih uslova u kojima su, kasnije, uslijedile blokade nužnih reformi. Vjerovatno je da se radi o krizi dosljednog poštivanja zacrtane političke strategije za postdejtonski period. Tokom rata, definirana je strategija, s ciljem da se dođe do mira u kome će se reformama, postupno, korak po korak, afirmacijom demokratskih principa i vrijednosti, država BiH činiti snažnijom. Nasuprot ove strategije, vjerovatno dobronamjerno, u posljednje vrijeme želi se nametnuti strategija jednovremenih, korjenitih promjena Ustava BiH, što je bolje od postupnih reformi, ali se postavlja problem realnosti, s obzirom na obavezu postizanja konsenzusa legalnih predstavnika sva tri konstitutivna naroda u BiH.

2. Dejtonski sporazum, kao definicija ishoda rata

Uspostavom mira prema Dejtonskom sporazumu, za državu BiH, njene narode i građane otpočela je nova epoha afirmacije, izazova i iskušenja. Iako opterećen nedostacima i anomalijama, Dejtonski sporazum je potvrdio bosanskohercegovačku državnost. Težina ratne krize i rizik, koji je ta kriza u

19 Član II, Aneks 4, Ustav

20 Član IV, Aneks 4, Ustav

21 Član V, Aneks 4, Ustav

sebi nosila za opstojnost države BiH, okolnost je koja objašnjava, ali ne opravdava nedostatke i anomalije Dejtonskog sporazuma. Sve dok se ne prevaziđu, njegove loše strane će održavati krizu. Politički sukobi u toj krizi će nositi visoke rizike za mir i sigurnost.

Dejtonski sporazum je politička i pravna definicija ishoda oružanih sukoba u kojima su, kao zaraćene strane, u ulozi agresora bile dvije susjedne države. Uz posebne, pa čak i međusobno suprotstavljene ciljeve, one su, istovremeno, imale i zajednički cilj da država BiH nestane, a da bi njene teritorije, podjelom ili u cjelini prisvojile. Radi postizanja tih ciljeva i maskiranja agresije, na teritoriji BiH su osnovane paradržave. Nasuprot njih, kao zaraćena strana, bila je država BiH, koja je imala za cilj da se odbrani i opstane.

Cijeneći ishod rata sa stajališta ciljeva sa kojima su zaraćene strane ušle u taj rat, država BiH je pobjednik. U tom smislu, Dejtonski sporazum je potvrda uspjeha odbrambenih snaga, jer je postignut njihov ratni cilj: očuvanje države i teritorijalnog integriteta BiH. Agresorske države nisu postigle ratni cilj uništenja države BiH i pripajanja njenih teritorija u svoj sastav. O svom neuspjehu čute, pored ostalog i zbog toga što i dalje, kao što su maskirale oružanu agresiju, maskiraju i postdejtonske težnje, da u uslovima mira postignu konačne ciljeve uništenja države BiH. Koristeći se nedostacima i anomalijama Dejtonskog sporazuma, velikosrpska strana teži da se entitet Republika Srpska pripoji Srbiji, a velikohrvatska da se u BiH uspostavi treći entitet i pripoji Hrvatskoj. Tim težnjama blokiraju provedbu Dejtonskog sporazuma i usporavaju nužne reforme i izmjene Ustava BiH.

Takva ocjena o ishodu rata i o agresorskim težnjama u miru, u vezi sa ustavnim nedostacima i anomalijama Dejtonskog sporazuma, inicira pitanje nivoa pobjede, odnosno, nivoa poraza zaraćenih strana. Da su ti nivoi bili veći ili manji, dejtonska formula ishoda rata bila bi drugačija. U nivou pobjede i poraza,

sadržani su rezultati svih aspekata rata. Efektima diplomatskog i informativnog djelovanja, odbrambene snage bitno su umanjile, ali ne i paralisale superiornost agresorskih snaga po osnovu naoružanja, demografskog potencijala i strategijskog rasporeda vojnih efektivita. Pravednost borbe bila je izvor jačanja moći odbrambenih snaga u moralnim, političkim i borbenim aspektima. Nepravednost rata, u funkciji velikodržavnih ciljeva protiv BiH, bila je okolnost slabljenja agresorske potencijalne moći. Moralna superiornost odbrambenih snaga BiH bila je osnova za dobru efikasnost njihovih vojnih, informativnih, diplomatskih i drugih potencijala. Tako je u odbrani BiH potvrđena zakonomjernost da je pravednost borbe izvor borbenog jačanja, a da nepravednost podriva, slabi i paralizira najvažnije elemente potencijalne moći zaraćene strane koja vodi nepravedan, osvajački, agresivni rat.

Glavni teret za sve zaraćene strane bile su posljedice oružane borbe u pogledu gubitaka u ljudstvu. Rezultatima na ratištu, ni Milošević ni Tuđmanov režim u političkom i moralnom smislu nije mogao pravdati velike gubitke u ljudstvu, jer se i na njihovoj strani broj ubijenih i teško ranjenih iz dana u dan povećavao.²² Pozicija snaga odbrane BiH, u

22 U ratnim sukobima sa Armijom R BiH, uglavnom u toku 1993. godine, jedinice HVO su imale blizu 6.000 poginulih. Nepoznat je broj poginulih na ratištu u BiH pripadnika Hrvatske vojske. Mala je vjerovatnoća da će se taj broj u skoroj budućnosti saznati, jer je prikrivanje u tom pogledu sastavni dio maskiranja agresije Hrvatske na BiH. Visok nivo gubitaka Tuđmanov režim je morao pravdati, pa je pristao na Vašingtonski sporazum 01. 03. 1994. godine. Vojska pod komandom Slobodana Miloševića, u oružanim sukobima sa Armijom R BiH imala je velike gubitke u ljudstvu. Prema poimeničnom spisku, po općinama u takozvanoj Republici Srpskoj, poginulo je 19.514 srpskih vojnika. Na primjer, iz općine Banja Luka poginulo je 1.830, Zvornika 910, Teslića 496, Rogatice 283, Prnjavora 427, Prijedora 923 ... srpskih vojnika. Poginula 22 Rusa svrstana su u spisak "Pomoćne općine za Ruse". Nepoznat je broj poginulih na ratištu u BiH koji su mobilizirani na teritoriji Srbije i Crne Gore. Mala je vjerovatnoća da će se taj broj u skoroj budućnosti saznati, jer je prikrivanje

pogledu gubitaka u ljudstvu, kako u moralnim, tako i u političkim aspektima, bila je drugačija. Krajnjom nuždom odbrane države BiH i naroda ugroženog genocidnom praksom agresora, s obzirom da alternative nije bilo, odbrambene snage su morale podnositi gubitke u ljudstvu.²³ Agresorski režimi nisu iz nužde izvršili agresiju na BiH. Zbog toga, za razliku od odbrambenih snaga, agresori nisu morali, a vjerovatno ni mogli (politički, moralno i psihološki) dalje podnositi gubitke u ljudstvu.

Snage odbrane BiH nisu mogle postići temeljitu vojnu pobjedu i potpuno poraziti agresorske vojske. Mogle su uporno i uspješno braniti slobodne teritorije, na pojedinim dijelovima ratišta oslobađati teritorije i pri tome agresorskim vojskama nanositi velike gubitke u ljudstvu. To je bila odbrambena strategija odvratanja od nastavka agresije. Nanošenje gubitaka agresorskim snagama u ljudstvu, odbrambenim snagama BiH bio je najefikasniji put u težnjama da se iz ratnog, pređe u stanje mira, odnosno, da lideri agresorskih država pristanu na pregovore i prihvate sporazum kojim bi se u startu zagarantirala opstojnost države BiH. Armija R BiH je nanošenjem gubitaka agresorskim snagama u ljudstvu, osigurala uslove diplomatiji, da u pregovaračkom procesu, uz očuvanje države BiH, postigne mir. Sa krajnjim ciljem da odbrane i uspostave normalnu i efikasnu držav-

u tom pogledu sastavni dio maskiranja agresije Srbije i Crne Gore na BiH. Realna je procjena da je na ratištu u BiH poginulo oko 10.000 vojnika mobiliziranih u Srbiji i Crnoj Gori. Prema tome, beogradski režim je odgovoran za pogibiju, na ratištu u BiH, ukupno oko 30.000 vojnika kojima je vrhovni komandant bio Slobodan Milošević. Znači, borci Armije R BiH su nepovratno izbacili iz Miloševićevog borbenog poretka vojnika u broju ekvivalenta 15 brigada ili dvije veće divizije ili jedan osrednji korpus. To je vrijedno historijskog pamćenja među Srbima radi odvratanja od nasrtaja na teritorijalni integritet BiH, ubuduće.

²³ Gubici u ljudstvu na strani odbrambenih snaga, većinom su civilne žrtve – ubijeni, teško i lakše ranjeni. Agresori su ubili desetine hiljada civila. U borbama je poginulo oko 28.000 pripadnika Oružanih snaga R BiH.

nu organizaciju, Dejtonskim sporazumom odbrambene snage su postigle da, iako slaba, država BiH dobije šansu za jačanje i normaliziranje.

Sa krajnjim ciljem da unište državu BiH, agresorske strane su Dejtonskim sporazumom postigle da država BiH bude slaba, njeni sastavni dijelovi (entiteti) jaki, a Republika Srpska i pojedini dijelovi Federacije BiH sposobni da u nastavku političke borbe i dalje slabe državu BiH, kako bi je konačno uništili. Agresori nisu uspjeli uništiti državu BiH, niti su uspjeli ostvariti genocidne namjere potpunog uništenja Bošnjaka. Mogli su iscrpljivati i svoje i resurse odbrambenih snaga, što je ratu, koga su uzrokovali i vodili, davalo karakter besmislenosti.

Dakle, Dejtonskim sporazumom, zaraćene strane nisu ostvarile konačne agresorske, odnosno, odbrambene ciljeve.

3. Nedostaci i anomalije Dejtonskog sporazuma, kao rezultat i instrument specijalnog rata

U složenim uslovima, odbrambene snage su ostvarile važne rezultate u svim aspektima rata. Epilog tih rezultata je specifičan mir, jer su bile specifične ukupne predratne i ratne okolnosti. Upravo zbog predratnih i ratnih specifičnosti uslijedile su i poratne specifičnosti u pogledu političke pozicije faktora nadležnih za provedbu Dejtonskog sporazuma. Najvažnija specifičnost je u tome što su Dejtonskim sporazumom odbrambene snage BiH dobile šansu da, otklanjanjem nedostataka i anomalija u Ustavu, jačaju državu BiH. Međutim, te šanse nisu ničim zagarantirane, osim kvalitetom ponašanja domaćih i međunarodnih demokratskih snaga. Sve ostalo što može uticati na kvalitet mira, usmjereno je protiv rezultata odbrambenih snaga ugrađenih u Dejtonski sporazum, gdje su prisutni i elementi koji daju šansu političkim snagama koje su kreirale i izvele agresiju na BiH. Dejtonski sporazum je zaustavio oružanu borbu kao osnovni sadržaj rata, ali je zadržao neri-

ješenim teška pitanja za dalju političku borbu između probosanskih i antibosanskih snaga koje su tokom agresije na BiH bile zaraćene strane.

Dejtonskim sporazumom dobijen je svima nužan mir. Prestala su ratna stradanja. Omogućeno je da se društvo i država demokratiziraju i okrenu razvoju u svim oblastima, a posebno u privredi i obrazovanju. Dejtonski sporazum daje šanse, ali ne i garancije u tom pogledu. Dao je prostore za legaliziranje i djelovanje i naprednih (probosanskih, demokratskih) i nazadnih (antibosanskih, nacionalističkih), odnosno, fašističkih snaga. Znači, Dejtonskim sporazumom date su šanse i antibosanskim, nacionalističkim snagama koje su se protiv opstojnosti BiH koristile i ratom kao svojim političkim sredstvom. Isključena je vjerovatnoća da će u uslovima mira takve snage odbaciti svoje ciljeve koje nisu uspjeli ostvariti ratom, kao sredstvom politike. Naprotiv, u procesu implementacije Dejtonskog sporazuma, u uslovima mira, snage koje su uzrokovale rat, koncipirale, planirale i realizirale oružanu agresiju na državu BiH, organizirano i uporno, što transparentno, što prikriveno, djeluju primjenom sredstava i metoda specijalnog rata. Cilj im je da, koristeći se nedostacima i anomalijama Dejtonskog sporazuma, unište državu BiH, a da Bošnjacima ugroze sigurnost opstanka na ovim prostorima. Slabosti, odnosno, nedostaci i anomalije Dejtonskog sporazuma, prostor su za djelovanje ekstremnih nacionalista. Oni u tim prostorima vide šanse za postizanje radikalnih velikodržavnih interesa i ciljeva, upravo primjenom sredstava i metoda specijalnog rata, ali se nisu trajno odrekli oružane borbe, odnosno, rata kao sredstva za postizanje političkih ciljeva uništenja države BiH i njenog najbrojnijeg bošnjačkog naroda.

Aktivnosti sredstvima i metodima specijalnog rata nisu stvar samo postdejtonskog perioda. U sadržaju Dejtonskog sporazuma ne bi bilo nedostataka i anomalija, bar ne u

drastičnom obliku, da u periodima prije i tokom oružane agresije na BiH nije bilo djelovanja upravo sredstvima i metodima specijalnog rata. Tim putem se uspjelo blokirati, u nekim pitanjima paralizirati, pa i pogrešno usmjeriti akcije probosanskih, demokratskih snaga unutar BiH i međunarodne zajednice. Naprimjer, embargo na uvoz oružja, kolebljivost i sporo reagiranje međunarodne zajednice na agresiju i genocidnu praksu agresora u BiH, te okretanje dijela "*demokratskih snaga*" unutar BiH protiv autoriteta i vrijednosti odbrane BiH, apsurdni su proizvedeni arsenalom mjera iz domena specijalnog rata.

Naime, uspješnost specijalnog rata se i ogleda i mjeri prema količini i dubini proizvedenih apsurdna. U vezi s tim, nedostaci i anomalije u Dejtonskom sporazumu treba uzimati kao rezultat i dokaz specijalnih operacija. Nedostaci i anomalije Ustava BiH spadaju u kategoriju apsurdna, koji su proizvedeni u menadžmentu planskog lobiranja, propagande, diplomatije, obavještajnog kombiniranja ... I oni su dokaz o uspješnosti specijalnih operacija pod kontrolom agresorskih režima.

To je znak da su snage odbrane BiH imale, da imaju i da će ubuduće imati zadaću da se bore protiv antibosanskih, velikosrpskih i velikohrvatskih snaga sa jakim političkim, propagandnim i obavještajnim centrima za koncipiranje, planiranje i realiziranje operacija, akcija i mjera, upravo iz domena specijalnog rata. Osnovu za uspješnije djelovanje u poslijeratnom periodu takvi centri su osigurali ugrađivanjem svojih interesa u Dejtonski sporazum kao definiciju ishoda rata. Tolerancija ispoljena od strane međunarodne zajednice u odnosu na insistiranja agresorske strane da u Dejtonski sporazum uđu neke anomalije, a izostanu korisna rješenja, proizvedena je djelovanjem iz centara koji su, upravo, metodama i sredstvima specijalnog rata odvrćali od podrške odbrambenim snagama BiH. Agresorska strana je uspjela da za antibosanske, antidemokratske ciljeve

pridobije podršku dijela međunarodne zajednice. Ova okolnost je komplicirala i dalje će komplicirati organiziranje i djelovanje sistema odbrane države BiH.

U uslovima postdejtonskog mira, odbrambeni sistem BiH, služeći se demokratskim sredstvima i metodima političke borbe, sukobljen je sa političkim, propagandnim i obavještajnim snagama koje se, djelujući protiv državnosti BiH, koriste sadržajima, sredstvima i metodima specijalnog rata.

Znači, Dejtonski sporazum je, uz pozitivan doprinos miru, omogućio, a u nekim pitanjima i legalizirao antibosanske utjecaje agresorske politike, koja se, kao takva, po svojoj prirodi koristi sredstvima, sadržajima i metodima iz domena Specijalnog rata. Ovim se potvrđuje zakonomjernost da karakter politike određuje karakter borbe, njenih sadržaja, sredstava i metoda.

Nosioci agresivne politike protiv države BiH, Dejtonskim sporazumom su dobili prostora da i legalno i prikriveno djeluju unutar državnih, entitetskih i lokalnih institucija političkog sistema BiH i izvan njega, ali gotovo uvijek protiv njega. U antibosanskom djelovanju koriste se legalna i nelegalna, demokratska i nedemokratska sredstva i metode. Apsurdno je što Ustav BiH, kao sastavni dio Dejtonskog sporazuma, omogućava da antibosanske, nacionalističke snage, legalno zastupljene u institucijama BiH, koriste "svoje" državne institucije u kojima djeluju, s ciljem njihovog daljeg slabljenja i potpunog nestajanja. Osnovna im je briga da oslabe i onemoguće uticaje probosanskih snaga koje u institucijama BiH djeluju s ciljem normaliziranja i stabiliziranja države. Tako se dejtonske državne institucije od strane nekih koriste kao instrument za podrivanje, a od strane nekih kao instrument za izgradnju i jačanje države BiH.

Neki sudionici u rješavanju krize u BiH, domaći i međunarodni, funkcionalno su ušli u taj apsurd. Prihvatili su ga kao "normalno" stanje stvari. Prihvanje apsurdnog

kao "normalnog", samo po sebi je novi apsurd, koji se može smatrati kao idealan rezultat specijalnog rata, što društvenu zbilju pomjera prema konačnom destruktivnom cilju. Njihov konačan cilj je nestanak države BiH, čime bi nestao i minimalan ambijent za probosanske snage, ugrožene građane i narode, posebno Bošnjake. Upravo zbog takvih anomalija koje su rezultat snaga, sredstava i metoda specijalnog rata, postdejtonski mir u BiH i njenom okruženju nije bilo kakav mir. To je "specijalni mir" u kome apsurd, koji koriste antibosanskim snagama, imaju isto mjesto kao i normalna rješenja koja koriste probosanske snage. "Specijalni mir" je ambijent za primjenu "Specijalnog rata" u kome se odvija surova politička borba, puna neizvjesnosti i rizika za mir i sigurnost. Postdejtonski "specijalni mir" ima elemente realnog mira, shvaćenog kao odsustvo oružanih sukoba, ali i elemente specijalnog rata kao sredstva borbe nacionalističkih snaga. One žele dokinuti šanse koje su Dejtonskim sporazumom date probosanskim snagama. Tako se postdejtonski "specijalni mir" ispoljava kao ambijent sukoba između šansi datih antibosanskim snagama i šansi datih probosanskim snagama. U uslovima "specijalnog mira" u međusobnoj borbi tih šansi datih Dejtonskim sporazumom, antibosanske, nacionalističke snage se koriste i demokratskim, legalnim, ali i nelegalnim sredstvima i metodima Specijalnog rata, a probosanske samo demokratskim i legalnim sredstvima i metodama.

SUMMARY

The Dayton Peace Agreement and the period of transition

Referring to the basic features of the Dayton Peace Agreement, the author highlights the fundamental achievements: stopping the war in Bosnia and Herzegovina, and confirmation of the territorial integrity and national sovereignty of this country, pointing also to some of the numerous legal anomalies and paradoxes arising from the circumstances in which the agreement is con-

